

Boek van de maand

Onrecht en Gods oordeel

A.N. Hendriks

Van de hand van dr. A. van de Beek, theologisch hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, verscheen een boek waarvoor ik graag aandacht vraag. Wij kennen de auteur als een zeer vruchtbare schrijver, die altijd verrassend weet in te gaan op actuele zaken. Dit keer stelt Van de Beek de christelijke toekomstverwachting aan de orde.

Daarbij noemt hij het probleem van al het *onrecht* dat in onze wereld geschiedt, en dat voor zijn besef het eigenlijke probleem is waarmee mensen van deze tijd worstelen. Hoe is het geloof van de kerk te rijmen met de onderdrukking, verkrachting, honger en corruptie waarmee wij dagelijks via de media worden geconfronteerd? Wat hebben wij als christenen in het aangezicht van zoveel onrecht en leed te zeggen? Voor Van de Beek is de kern van het christelijk geloof de overtuiging dat God eenmaal recht doet, en dat geweld en onrecht niet het laatste woord hebben. In het lijden van de tegenwoordige tijd is er hoop!

Drie typen

Wanneer het gaat om de hoop die christenen hebben, onderscheidt Van de Beek drie verschillende typen. Er is allereerst een *theologie van de hoop* die alles verwacht van een vernieuwing van de wereld. Christenen hebben zich in te zetten voor een verbetering van de wereld. Het vrede-rijck is een vergezicht dat ons denken en handelen dient te richten. Deze theologie is maatschappijkritisch, ze wil bestaande machtsstructuren ontmaskeren. Ze neemt het op voor de ontrechten en kanslozen. De kerk verkondigt een boodschap voor een andere maatschappij. Hier op aarde mag al iets zichtbaar worden van het koninkrijk van God. Deze optimistische theologie heeft echter voor vele christenen vandaag haar aantrekkingskracht verloren. De wereld lijkt voor geen verbetering vatbaar. De rauwe werkelijkheid van terrorisme, honger en onderdrukking spreekt andere taal. Mensen voelen zich bedreigd door machten die hun te groot zijn. Het is een illusie te denken dat er werkelijk een betere wereld te maken is. Er meldt zich nu een *theologie van de geborgenheid*. We willen veilig zijn in Jezus' armen. Het gaat om 'troost' en 'veiligheid'. Het evangelie moet ons vooral rust geven in een wereld die ons overspoelt met haar problemen. In de chaos om ons heen moet de kerk een plaats zijn waar wij geborgenheid ervaren. Opwekkingsliederen zijn populair doordat zij getuigen van deze geborgenheid.

Van de Beek wijst erop dat deze theologie van de geborgenheid uiteindelijk niet bevredigt. Wat moeten wij ermee, als het onrecht blijft en het lijkt dat God de dingen maar op hun beloop laat? Hij bepleit dan ook een *theologie van het oordeel*. Zo'n theologie is in onze dagen wel niet in trek (de hel is 'uit', want God is liefde), maar uit de Schrift blijkt dat het Gods wezen is dat Hij rechtvaardig is en recht doet aan hen die op aarde onrecht lijden. Volgens Van de Beek wortelt het geloof in de opstanding van de doden in het geloof in Gods gerechtigheid. God laat de verdrukten niet in de steek. Als de rechtvaardigen in dit leven geen vergelding zien, moet dat gebeuren in een leven dat zij ontvangen na hun dood. Er is een God die eens recht doet!

God heeft ingegrepen

In het Oude Testament klinkt de roep om de dag van de HERE, om zijn ingrijpen. Het verrassende van het Nieuwe Testament is de verkondiging dat Hij ingegrepen heeft. In Jezus Christus is God gekomen om de dingen recht te zetten. Met Christus' komst is de geschiedenis afgelopen. Wij leven in 'het laatste der dagen' (Heb. 1:1). Het oordeel is over deze wereld gegaan op Golgota. De Mensenzoon voltrekt daar het gericht doordat Hij het *aan Zichzelf* voltrekt. God is op Golgota Rechter én Lam tegelijk. Van de Beeks theopaschitisme (= de opvatting dat God *lijdt*) dat wij al in eerdere publicaties signaleerden, komt sterk naar ons toe, wanneer hij stelt dat God bij de kruisiging zelf het lijden van de rechtvaardigen op Zich neemt en Zich identificeert met de slachtoffers van de geschiedenis. Het meest verrassende van het kruis is dat God Zich niet alleen vereenzelvigd met de slachtoffers, maar ook met de *daders*. Hij neemt immers de zonden van heel de wereld op Zich. 'Hij vereenzelvigd zich niet alleen met de hongerenden in Zimbabwe, maar ook met die verschrikkelijke Mugabe' (p. 39). Zo is werkelijk álles geboet!

Over de wereld is in het geloof aan het evangelie alleen maar te spreken als een veroordeelde wereld. Wie deze wereld nog wil verbeteren, vergeet in hoogmoed het kruis. 'Hier beneden is het niet', zo luidt de provocerende titel van het boek dat onze aandacht vraagt. Deze boodschap van Van de Beek wortelt in zijn *versmalling* van het evangelie. Het is bij hem het evangelie van het kruis, terwijl het in het Nieuwe Testament toch ook en vooral het evangelie van de opstanding is, van nieuw leven door Christus' kracht. Doordat Van de Beek hier reduceert, komt hij ertoe te zeggen dat wij onze goede werken wel kunnen vergeten. Gods oordeel is al voltrokken. 'Wat er verder nog in de wereld gebeurt, kan daaraan niets meer afdoen - en ook niets meer toedoen. Wat wij dus verder doen, doet er niet meer toe voor het koninkrijk van God' (p. 43).

Vreemdelingschap

Hier beneden is het sinds Golgota niet meer. Christenen zijn vreemdelingen op aarde. Wij hebben ons burgerschap in de hemel. Wij verblijven op een plek die door onze gemeenschap met Christus de onze niet meer is. En die wij zo gauw mogelijk hopen te verlaten. Als vreemdelingen zijn christenen een uiterst kwetsbare groep. Daarom moeten ze uitkijken om maatschappelijke structuren te veranderen. Het is ook zinloos, want je kunt de structuren wel veranderen, maar je blijft vreemdeling. Christenen moeten zich niet in de politiek mengen. De structuren zijn die van *deze wereld*, waarvan de geschiedenis al is afgelopen. 'De wereld verbeteren is als een nieuwe positiejapon kopen als de bevalling al begonnen is' (p. 49).

Wij kunnen er volgens Van de Beek met ons christelijk leven hoogstens aan bijdragen om het op aarde een beetje bewoonbaar te houden, zolang als het duurt. Maar wij leggen het anderen niet op. Omdat wij burgers van het hemelrijk zijn, hoeven we geen politieke agenda in het oog te houden. 'We leven niet meer voor deze wereld, maar we behoren bij de toekomstige wereld. We maken ons daarom niet druk meer om deze wereld' (p. 60).

Al kunnen wij de wereld niet veranderen, wij kunnen zélf wel anders worden. De doop is het bad van wedergeboorte en reiniging. We worden in een nieuw leven gesteld. Het leven van de navolging van Christus. We moeten ons inzetten om werkelijk anders te zijn en daarin te laten zien dat wij niet meer leven voor deze wereld, maar de hemel toebehoren.

Het is te waarderen dat Van de Beek ons vreemdelingschap benadrukt. We voelen ons te veel thuis in onze welvaartsmaatschappij met al haar plezierige kanten. Maar doordat hij het begrip 'wereld' niet helder omschrijft, krijgt vreemdelingschap bij hem iets van doperse mijding. Er is de zondige mensenwereld, maar er is toch ook de wereld die door Gods scheppend woord tevoorschijn kwam? Kun je zeggen dat die wereld op Golgota geoordeeld is? Geldt van die wereld niet dat de mens *rentmeester* is over wat God hem toevertrouwt (vgl. Gen. 1:28)?

Vreemdelingschap jazeker, maar tegelijk ook rentmeesterschap. De laatste notie komt bij Van de Beek niet ter sprake!

Volgens de auteur hoeven wij ons niet meer druk te maken om 'de wereld'. Maar de Schrift leert ons in de natuurpsalmen hoezeer de Here God Zich nog druk maakt om zijn wereld (vgl. bijv. Ps. 104). Moeten christenen ook daarin geen navolgers van God (vgl. Ef. 5:1) zijn, dat zij zich inzetten voor zijn wereld, opdat de HERE Zich verheuge over zijn werken (Ps. 104:31)? Wie belijdt dat God zijn wereld instandhoudt, kan niet de wereld de wereld laten! Mijns inziens dringt het belijden van Gods voorzienigheid (vgl. zd. 10 HC) tot zorgvuldig rentmeesterschap.

Maar ook ten aanzien van de zondige mensenwereld geldt niet dat wij de boel de boel kunnen laten. Het viel mij op dat juist in een psalm die getuigt van Gods rechter-zijn, de belijdenis klinkt: 'alle hoornen der goddelozen zal ik afhouden' (Ps. 75:11). Wij hebben wel degelijk iets te doen. Psalm 20:8 zegt: 'maar wij roemen in de naam van de HERE, onze God.' Dat roemen is niet beperkt tot het binnenkerkelijke, maar geldt ook het openbare leven. De achtergrond van wat de Heidelberger belijdt over de eed (zd. 37), is dat onze vaders Gods naam niet dopers wilden reserveren voor de kerk, maar van betekenis achtten voor heel de samenleving.

Die naam moet publiek beleden en uitgeroepen worden. Er is voor christenen op het publieke terrein meer te doen dan Van de Beek stelt! Tegenover zijn waarschuwing om niet in de wereld te investeren (p. 49), blijf ik turen op het woord in Jeremia 29:7: 'Zoekt de vrede voor de stad (Babel) waarheen Ik u in ballingschap heb doen wegvoeren ...'

Opstanding van het lichaam

Van de Beek kiest voor een theologie van het oordeel. Wie dat doet, kan over de lichamelijke opstanding niet zwijgen. Als hier op aarde geen recht wordt gedaan, dan moet het na onze dood. Voor Van de Beek heeft het eeuwige leven alles te maken met Gods gerechtigheid. Vroegchristelijke schrijvers hebben de lichamelijke verrijzenis verdedigd, omdat zij geloofden dat God eens recht doet. Een ziel zonder lichaam is geen mens, zegt Justinus de Martelaar. God doet straks *mensen* recht! In de opstanding van het vlees gaat het om het herstel van onze identiteit, en wel onze lichamelijke identiteit. Van de Beek zegt fraaie dingen over deze opstanding, al miste ik een dieper ingaan op wat Paulus in 1 Korintiërs 15 zegt over het 'Geestelijk lichaam', dat Gods kinderen eens ontvangen.

Het komt mij voor dat Van de Beek de koppeling tussen oordeel en opstanding zwaarder aanzet dan zich in het Nieuwe Testament terug laat vinden. Ik ontken die koppeling niet, maar heb de indruk dat het Nieuwe Testament hier meer pijlen op zijn boog heeft. Het gaat bij het perspectief op de opstanding van de doden ook om troost in het lijden (vgl. Rom. 8:1 met 8:11), om troost bij het graf (1 Tess. 4:16) en om de wetenschap dat onze arbeid niet vergeefs is in de Here (1 Kor. 15:58).

Graag geef ik door wat Van de Beek schrijft over onze toekomstige identiteit: 'We kunnen het gerust aan God overlaten om te beoordelen hoe ons opstandingslichaam er zal uitzien - hoeveel van onze geschiedenis Hij daarin meeneemt, wat ons tot de unieke mens maakt, die Hij liefheeft' (p. 81).

Het oordeel

De hel is tegenwoordig niet erg in trek. Velen verdragen het niet wanneer er over de hel gesproken wordt. In een theologie van geborgenheid past het serieus nemen van de hel al helemaal niet, want men ziet God daarin als een liefdevolle God die voor ons zorgt en ons begrijpt, zelfs in ons falen. Maar zo gaat men voorbij aan wat voor Van de Beek de kern is

van de toekomstverwachting van de kerk: God doet eens recht. En dat betekent dat er *geoordeeld* zal worden!

Er komt een scheiding tussen mensen (vgl. Dan. 12:2). Daarbij gaat het niet alleen om geloof, maar ook om werken als vruchten van het geloof. Uit wat ik al releveerde over het lijden van God in Christus op Golgota, zou de conclusie getrokken kunnen worden dat Van de Beek de weg van de *alverzoening* opgaat: ten slotte komt het voor iedereen terecht. Die weg wil hij toch niet op. Hij neemt wat de Bijbel zegt over het laatste oordeel, uiterst serieus. De hel is straks niet leeg! Want het kwaad waarover geen berouw was, wordt eens bestraft. De moderne ontkenning van het oordeel is een ontkenning van Gods gerechtigheid. Ten diepste gaat het om het ware Godsbeeld: de God van Israël is de *rechtvaardige* God. We mogen zelfs niet hopen dat de hel leeg is, want dan zou er geen recht gedaan worden (p. 94).

Van de Beek zegt behartigenswaardige dingen. Het doet goed te horen hoe hij opponeert tegen de eenzijdige theologie van de geborgenheid, die vergeet dat onze God ook een verterend vuur is (Heb. 12:29). Maar wat hij eerder schreef, verdwijnt aan het eind van zijn boek uit het zicht. Als God 'zich identificeert met de slachtoffers van de geschiedenis' (p. 36), hoe gaat het dan uiteindelijk met die slachtoffers? Aan het slot spreekt Van de Beek wel over het lot van gelovigen en ongelovigen, maar we horen niets meer over de verdrukten en gekwelden in het algemeen. De Here zal zijn volk recht doen. Wat doet de Here met de ongelovige slachtoffers van de geschiedenis?

Ten slotte

Ik waardeer zeer dat Van de Beek als *het* kwellende probleem op tafel legt, dat wij van God in een wereld vol onrecht en bitter leed zo weinig merken. Ik herken mijn eigen aanvechting wanneer hij zegt: 'Het eigenlijke probleem waardoor het geloof wordt aangevochten, is dat God geen recht doet' (p. 105). Ik moest al lezend denken aan de verzuchting van G.C. Berkouwer, dat hij bij het ouder worden meer moeite kreeg met de belijdenis van Gods voorzienigheid. Ik denk dat Van de Beek gelijk heeft wanneer hij zegt dat mensen niet wakker liggen van wereldbeelden, van wetenschappelijke argumenten tegen het geloof, maar van het onrecht dat maar voortduurt, waarbij de vraag wordt: is er wel een God? Doet Hij nog iets? Schokkende tv-beelden van slachtoffers vragen om antwoord op deze vragen. Er zijn kritische opmerkingen te maken bij het antwoord dat Van de Beek geeft. Maar wij kunnen van hem leren dat wie 'hoordergericht' wil preken en spreken, aan deze vraag vandaag niet voorbij kan gaan. Elke tijd heeft zijn eigen aanvechtingen. Ik heb zoveel aandacht gegeven aan het boek van deze professor om de lezers van ons blad ervan te doordringen dat het de hoogste tijd is werkelijk vanuit de Schrift *in te gaan* op al het geweld waarmee wij dagelijks worden geconfronteerd!

N.a.v.: A. van de Beek, *Hier beneden is het niet. Christelijke toekomstverwachting*, uitg. Meinema, Zoetermeer 2005. ISBN 90 2114058 6. 126 pag. Prijs €12,50.